

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

ЕКОЛОГІЯ І РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ім. А.С. МАКАРЕНКА**

Суми – 2005

УДК 50(08)

ББК 20я43

Е 45

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка
Протокол № 17 від 29.06.2005 р.*

Редакційна колегія:

Сюткін С.І., канд. геогр. наук, доц. (відповідальний редактор); Корнус А.О., канд. геогр. наук, доц. (відповідальний секрестар); Нешатаєв Б.М., докт. геогр. наук, проф.; Злобін Ю.А., докт. біол. наук, проф.; Цикін В.О., докт. філософ. наук, проф.; Вакал А.П., канд. біол. наук, доц.; Карпенко К.К., канд. біол. наук, доц.; Книш М.П., канд. біол. наук, доц.

Е 45 Екологія і раціональне природокористування: Наукові записки Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка. – 2005. – 144 с.

ISBN 966-698-036-3

До збірника увійшли матеріали, підготовлені вченими Києва, Сум, Чернівців та інших наукових центрів, які стануть у нагоді для фахівців у галузі екології, біології, географії, працівників державних і громадських природоохоронних закладів, учителів та студентів, а також широкого кола читачів, які цікавляться проблемами взаємодії природи і суспільства.

ISBN 966-698-036-3

УДК 50(08)

ББК ББК 20я43

© Колектив авторів, 2005

© СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті представлена екологічна оцінка атмосферного повітря Запорізької області. Проаналізовані територіально-часові чинники викидів в атмосферу, виявлені основні екологічно небезпечні об'єкти області. Проведено екологічне районування Запорізького обласного регіону.

В умовах особливо небезпечного екологічного становища в Україні і її орієнтації на природоохоронну й ресурсозберігаючу політику та входження в загальноєвропейську і світову систему екологічної безпеки, ефективне вирішення численних екологічних проблем має не тільки велике національне, але й міжнародне значення. Тому вище визначені проблеми зумовили мету та завдання дослідження:

- аналіз територіально-часових закономірностей забруднення атмосферного повітря в Запорізькій області;
- виявлення головних об'єктів, що мають безпосередній вплив на екологічно небезпечне становище атмосфери в області;
- екологічне руйнування території Запорізької області за ступенем забруднення атмосферного повітря.

В останнє десятиріччя на екологічній карті України значно збільшилась кількість “екологічно хворих регіонів”. Запорізька область є одним з них. Тільки в Запоріжжі щодоби в навколишнє повітряне середовище викидається шкідливих речовин в 2,8 рази більше, ніж допустимі норми, а в межах міста Енергодар їх обсяг перевищує в 20,8 разів (таблиця 1).

Таблиця 1

Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря по містах області

	Всього, тисяч тонн					У розрахунку на 1 км ² , тонн		
	1990	1995	2000	2002	2003	2000	2002	2003
Всього	587,5	268,8	333,3	335,3	334,3	12,3	12,3	12,3
м. Запоріжжя	246,4	143,4	188,2	178,2	175,7	797,5	755,1	744,5
м. Бердянськ	11,7	2,3	5,4	5,0	4,8	65,1	60,2	57,8
м. Енергодар	273,3	101,0	84,1	96,3	99,6	21025,0	24075,0	24900,0
м. Мелітополь	18,4	7,0	11,6	11,4	10,8	276,2	271,4	257,1
м. Токмак	5,2	1,5	2,4	2,4	2,4	75,0	75,0	75,0

Складено за даними Запорізького обласного управління статистики

У 2003 році в Запорізькій області зосереджувалося 596 (4,2% від загальноукраїнського показника) підприємств, стаціонарні джерела яких здійснювали викиди шкідливих речовин в атмосферу (таблиця 2).

Обсяги їх становили 233,3 тис. тонн, з яких 195,6 тис. тонн газуватих та рідких (81%), у тому числі сірчистий ангідрид, оксиди азоту та оксиди вуглецю. У середньому на одне підприємство припадає 350 тонн викидів. Крім того, пересувними засобами (автотранспортом) було викинуто в атмосферне повітря 100,8 тис. тонн шкідливих речовин, що на 2 тис. тонн менше, ніж у 2000 році.

Таблиця 2.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами за видами економічної діяльності у 2003 році

	Обсяг викидів, тис. тонн		Обсяг викидів 2003 р. до 2002 р. %	Викиди в середньому одним підприємством, тонн
	Всього	З них газуватих та рідких		
ВСЬОГО	233,3	195,6	100,9	348,1
Сільське господарство та пов'язані з ними послуги	0,3	0,1	47,1	3,5
Вилів риби	0,0	0,0	80,3	3,4
Добування промисловості	0,9	0,5	80,3	85,8
У тому числі видобування несквергетичних матеріалів	0,9	0,5	80,3	85,8
Обробна промисловість	130,1	105,9	93,7	490,9
З неї:				
- харчова	3,5	2,9	99,3	48,7
- виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та ядерного палива	4,9	4,6	95,1	2465,7

Складено за даними Запорізького обласного управління статистики

Наявність промислових токсичних відходів у сховищах організованого збереження на території підприємств області складає 120,1 млн. тонн (9% до загальнодержавного показника), у тому числі III класу небезпеки – близько 6 млн. тонн (24,1% до загальнодержавного показника). Усе це має незворотній негативний вплив: деградує віками відрегульований екологічний баланс, різко підвищується рівень онкологічних захворювань населення області – 35799 осіб (у 1990 році – 26909 осіб).

За даними Запорізького обласного управління статистики та на підставі фондових матеріалів обласного управління екології, територію Запорізької області за екологічним станом атмосферного повітря можна розподілити на райони трьох категорій забрудненості:

Категорія I. Надзвичайно забруднені: м. Запоріжжя, м. Енергодар (500 – 25000 тонн шкідливих речовин у розрахунку на 1 км²). За хімічним складом це газоподібні та рідкі речовини: оксиди вуглецю, вуглеводні, оксиди азоту, діоксиди сірки та ін.

Категорія II. Дуже забруднені: Мелітопольський, Бердянський, Токмацький райони (50-500 тонн/км²).

Категорія III. Забруднені: усі інші райони області (1-50 тонн/км²).

До основних техногенних забруднювачів, які викликають регіональні або глобальні зміни стану атмосфери і здоров'я населення, можна віднести оксиди вуглецю, двооксид сірки, оксиди азоту, галогеноорганічні сполуки, важкі метали, агрозолі тощо. Ці забруднювачі надходять в атмосферу від стаціонарних і пересувних джерел забруднення. Так, за період з 1995 по 2003 роки в Запорізькій області кількість викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел зменшилось на 205,1 тис. тонн, або на 33%. В 2003 році – на 8% менше, ніж у 2002 році.

На підставі фондових даних Запорізького обласного комітету статистики та Запорізької обласної державної екологічної інспекції можна зробити висновки, що зростання екологічної кризи в області припинено, хоча ліміти та нормативи гранично допустимих викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря безумовно перевищені.

Лише системно-наукове дослідження існуючих проблем дає змогу закласти основу організації екологічного моніторингу регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник Запорізької області за 2003 рік – Запоріжжя, 2004.
2. Фондові матеріали Запорізького обласного управління екології.

О.А.Марченко, О.В. Пешча. Общая оценка экологического состояния атмосферного воздуха Запорожской области.

В статье представлена экологическая оценка атмосферы Запорожской области. Проанализированы территориально-временные закономерности выбросов в атмосферу. выявлены основные экологически небезопасные объекты области. Проведено экологическое районирование Запорожского областного региона.

O.A. Marchenko, A.V. Nepsha. General conclusion of the ecological state of the air in the atmosphere of Zaporizhzhya region.

Ecological estimation of atmosphere of Zaporozhzhya region is represented in the article. Teritorial temporal regularities of in atmosphere are analysed, the main ecological insecure objects of region are exposed. Ecological division into districts of Zaporozhzhya region is carried out.

ЗМІСТ

I. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЕКОЛОГІЯ

<i>Сюткін С.І.</i> Географія і екологія: суспільно-географічний погляд	3
<i>Нешатаєв Б.Н., Корнус А.А., Шульга В.П.</i> Региональные природно-территориальные комплексы Сумского Приднепровья	10
<i>Марченко О.А., Непша О.В.</i> Загальна оцінка екологічного стану атмосферного повітря Запорізької області	32
<i>Дмитрук Ю.М., Скрипник Я.П.</i> Особливості вмісту і розподілу важких металів у ґрунтах агроландшафтів Прут-Дністровського межиріччя	35
<i>Заячук М.Д., Греков С.А.</i> Екологічні особливості сільськогосподарського використання земельних ресурсів Чернівецької області	45
<i>Чайка В.В., Цибулин Д.В., Иванченко С.Б., Корнус А.А.</i> Негативное влияние некоторых современных экзогенных процессов на природно-ресурсный потенциал Сумской области	51
<i>Сюткін С.І., Яловенко Т.М.</i> Функції сільської місцевості	54
<i>Леонтьєва Г.Г., Снівак Т.В.</i> Деякі аспекти впливу стану навколишнього природного середовища на демографічну ситуацію	57

II. ЕКОЛОГІЯ, БІОЛОГІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

<i>Гончаренко І.В.</i> Екологічна диференціація ценофлор класу Molinio-Arrhenatheretea на рівні союзів	64
<i>Голубцова Ю.І., Карпенко К.К., Фокіна О.М.</i> Дереворуйнівні гриби Свеського лісництва Сумської області	86
<i>Мерзликін І.Р.</i> Распространение Амурского чебачка <i>Pseudorasbora parva</i> (Pisces, Cyprinidae) в Сумской области	101
<i>Матвиенко М.Е.</i> Сезонная динамика фауны птиц Сумской области.	106